

بسمه تعالی

تاریخ هنر ایران

ریحانه سادات نبلی

جلسه اول

ایران در ادوار کهن

زمانی که اروپا را توده برف و یخ فرا گرفته بود. سرزمین ما دارای آب و هوای گرم و بارانی شده بود، به همین دلیل باستان شناسان، این دوره را عهد خشک نامیده اند. با بررسی باستان شناسان تخمین زده می شود که از حدود ۶۰۰۰ سال ق.م به بعد در سرزمین ایران آثار زیست وجود داشته است.

در اثر این تحقیقات پی می بریم که مردمی در غارها و در دشت و به ویژه در حاشیه کویر و اشکاف ها و جنگل ها به صورت گروهی و پراکنده زندگی می کردند.

نکات:

-در نزدیک بهشهر دو غار به نام های هوتو و کمر بند توسط کارتن کون آمریکایی کشف شد

-درون این غارها آثاری از ۱۲۰۰۰ سال قبل بدست آمد

-آثار آن نشان می دهد که مردم آن ابزارسازان ماهری بوده اند

-اولین مجموعه غاری که دارای آثار هنری یعنی نگاره (نقاشی دیواری) می باشد غارهای معروف میرملاس، دوشه و همیان می باشد

-این آثار از لرستان کشف شده مربوط به حدود ۸ هزار سال ب.م می باشد

کشاورزی و اهلی کردن حیوانات از حدود هزاره ششم پیش از میلاد در ایران آغاز شد. از میانه هزاره پنجم در بخش های مرکزی و شمال شرقی ایران زیستگاه هایی چون تپه زاغه، تپه سیلک کاشان و تپه حصار دامغان شکل گرفتند

تپه زاغه

این تپه از مراکز اولیه استقرار کشاورزی در ایران است. این تپه در دشت قزوین واقع شده و آثار مهمی از اواخر هزاره هشتم تا اواسط هزاره پنجم ب.م در آن بدست آمده است. از لحاظ ارزش، این مجموعه هم ردیف چتل هویوک در ترکیه و اریحا در اردن می باشد. این دو مکان، بافت مترکم، ترکیب انواع خانه ها و ساخت معابد جو ویژگی های معماری آن محسوب می شود که در دشت زاغه نیز شاهد آن هستیم.

نکات:

- ۱- در مجموعه زاغه ۲۱ خانه بدست آمده که بیشتر آنها دارای نقشه چهارگوش است.
- ۲- جهت طولی خانه ها باتوجه به وزش بادهای دایمی دشت قزوین شمال شرقی به جنوب غربی بوده است.
- ۳- عرض خانه ها که دارای سطح کمتری بوده در مقابل باد قرار می گرفته است.
- ۴- خانه های زاغه ترکیب مشابه حیاط (میانسرا) و فضاهای ساخته شده ی اطراف آن را دارند اما دارای انواع مختلفی می باشد.
- ۵- مصالح ساختمان، پینه و خشت خام بوده که با دست خشت ها را، دراز، باریک و بدون استفاده از قالب می ساختند.
- ۶- ماده ی پسیاننده ی خشت ها و چینه هارا مواد گیاهی نظیر کاه و سبزی خرد شده همراه با شن تشکیل می داد.
- ۷- دیوارها با کاهگل اندود می شد و با رنگ تزیین می شد.
- ۸- نقوش تزیینی دیوارها هندسی و به رنگ های قرمز، سفید، سیاه و زرد بودند.

معبد تپه زاغه

ساختمان معبد منقوش تپه زاغه به شکل هندسی ساخته نشده و ابعاد مشخص و یکنواختی ندارد. این ساختمان احتمالاً برای مراسم خاصی ساخته شده بود که با طرز عقاید و مذهب، حکومت و زندگانی اجتماعی این قوم ارتباط داشته است.

نکات:

- ۱- در معبد تعداد ۹ سکو قرار دارد.
- ۲- در وسط معبد و بر روی کف زمین محوطه ای به صورت دایره بزرگی برای افروختن آتش ساخته شده بود.
- ۳- در گوشه ی معبد اجاقی منظم که احتمالاً برای کباب کردن گوشت حیوانات مورد استفاده قرار می گرفته، طراحی شده بود.
- ۴- تزیینات آن از دو رنگ مشکی و سفید تشکیل شده که بر زمینه گل اخری نمایش و زیبایی خاصی دارد.
- ۵- در بدنه شرقی ساختمان نوار تزیینی پهنی که طرحی کنگره دار است طراحی شده است.
- ۶- سر بز کوهی نیز روی دیوار کار گذاشته شده است.
- ۷- این نوع تزیینات احتمالاً فقط جنبه ی تزیینی نداشته بلکه بی شک با عقاید خاص مذهبی این اقوام در ارتباط بوده است.

سفالگری دوران کهن

کوزه گری زود قدم به عرصه ی عالم گذارد و آثار آن در تجد ایران به صورت پراکنده یافت می شود.

نکات:

- ۱- در تپه گوران لرستان، کاسه هایی با دیواره ضخیم و با خاک کوزه گری زبر و خاکستری رنگ نپخته ساخته شده است.

- ۲- در گنج دره تپه (گنج تپه) در همدان سفالینه هایی با میزان کمی پختگی (خام پخت) متعلق به ۸۰۰۰ ب.م کشف شده است.
- ۳- در فاصله بین ۸۰۰۰ تا ۴۰۰۰ ب.م تکامل یابی و ظرافت کاری های فنی در سفال سازی شکل گرفت.
- ۴- در این دوران (عصر حجر) سفال ها تزئین یافته و در آتش پوشال حرارت دیده و گلابه های سرخ رنگ و منقوش به نگاره های هندسی زینت آنها شده اند.

سفالگری در عصر مس و سنگ (۳۵۰۰ تا ۲۵۰۰ ب.م)

در نیمه ی هزاره ی چهارم ب.م با شروع عصر مس و سنگ سفال گری تبدیل به هنری کمال یافته شد و حاصل آن سفالینه هایی محکم بود که بر روی سنگریزه یا ماسه حرارت داده می شد. و فور پاره سفالینه ها با نقش و جنس اعلا در قرارگاه های کوچک آن دوره دیده شده است.

نکات:

- ۱- در کاوش گاه های بزرگی چون ((تپه سیلک)) نزدیک کاشان و ((تپه حصار)) در دامغان میزان بسیار زیادی از این سفالینه ها کشف شده است.
- ۲- عالی ترین سفالینه های این عصر در ((شوش)) که مرکز بزرگ سیاسی و تجاری بوده، دیده شده است.
- ۳- سفال های این دوره به رنگ های زمینه خامه ای، نخودی و صورتی با نقوش پر تفصیل به رنگ های سرخ، قهوه ای تیره و سیاه شکل گرفته است.
- ۴- ممتاز ترین این تزئینات عبارتند از شکل های جانوری نقش پرداخته هستند که با نگاره های هندسی ترکیب یافته است.

سفالینه های شوش

نگاره های این سفالینه ها چوپانی و روستایی اند و نظر به سوی دشت خوزستان و کوه های ورای آن معطوف می داشته اند.

نکات:

- ۱- پرندگان در حال پرواز نقش حاشیه ای ظریف بر خام سفالین بلندی را به وجود می آورد.
- ۲- سگ های نازی با قلاده و تسمه نشان داده شده است.
- ۳- بزهای کوهی با شاخ های بیرون رسته تا حدود دو نیم دایره تمام با دو حلزونی فراخ و هیبت انگیز به تصویر کشیده شده اند.
- ۴- بیشتر سفال های شوش حالت جام مانند دارند.

سفال های تل باکون و نخودی در مرودشت

نقوش روی این ظروف عموماً مستوی و توهمی اند در نهایت شکل جانور یا گیاهی که الهام انگیز نگاره بنیادین بوده در انتزاعی هندسی کم می شود.

نکات:

- ۱- در این تصاویر بز بدل به یک جفت شاخ درشت چته می گردد.
- ۲- مردان مارمولک نما، دست های یکدیگر را بالا گرفته و در حال رقص دسته جمعی حاشیه ای به گرد سفالینه ای تشکیل می دهد.
- ۳- گرازهایی شبیه به سگان پاکوتاه و کشیده اندام در حال چرخش، برای به دندان گرفتن دم خود نشان داده می شود.

سفالینه های ((تپه حصار)) در دامغان و ((تپه سیلک)) کاشان

در سفال های تپه حصار شکل پلنگ یا (نوعی از سگ های شکاری) به صورت مغشوشی از لکه ها و نوارها درآمده است.

در سفال سیلک شکل های جانوری بیشتر توپر و طبیعی دیده می شود.

در سیلک پس از ابداع نوعی چرخ سفالگری، ظرف هایی با نقوش پرندگان، گرازها و مارال در حال جست و جو و خیز به رنگ سیاه بر زمینه ی سفال قرمز تیره پدید آمد.

نکات تستی دوران پیش تاریخی(شکل گیری تمدن ها و تپه های باستانی در فلات ایران):

- ۱- غارهای هوتو و کمربند در بهشهر استان مازندران قرار دارد.
- ۲- تپه سیلک در اطراف(کاشان)واقع است و شهرت آن به دلیل ساخت کوزه ها و ظروف سفالین رنگی است.
- ۳- عمده تزیینات روی سفال های سیلک،نقوش هندسی و جانوری است.
- ۴- وجه مشترک میان سفال سفالینه های شوش و سیلک در نوع رنگ و تزیین سفال هاست.
- ۵- بداعت نقاشی روی سفال با رنگ های یکنواخت و طرح های هندسی برگرفته از طبیعت متعلق به تمدن سیلک است.
- ۶- ابداع چرخ سفالگری و پخت سفال را به تمدن سیلک نسبت می دهند.
- ۷- تپه زاغه در دشت قزوین واقع است.
- ۸- تپه های(گودین و سه گابی))در استان کرمانشاه متعلق به هزاره ی سوم و چهارم پیش از میلاد می باشد.
- ۹- تپه ی بچی و تپه ی شهداد در استان کرمان متعلق به هزاره ی سوم و چهارم پیش از میلاد می باشد.
- ۱۰- تپه حصار در دامغان متعلق به هزاره ی چهارم تا اول پ.م می باشد.
- ۱۱- تورنگ تپه در شهر گرگان متعلق به هزاره ی دوم و سوم ق.م می باشد.
- ۱۲- پارچه بافی در ایران حدود ده هزار سال سابقه دارد و قدیمی ترین نمونه آن در حفريات شوش بدست آمده است.